

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԽՕՍՔԵՐ՝ Տ. ԹՈՐԳՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԻՄԱՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Թորգոմ Պատրիարքի մահը կարելի է ասել ցնցեց արտասահմանի Հայութիւնը, ոչ միայն այն դիրքի համար որ զբաւած էր, այլ մանաւանդ այն դէմքին համար, որ գնալով դառնում է մեծազգեցիկ Պատրիարքական գահին վրայ նա ներկայացնում էր ոչ այնքան երուսաղէմի վանքը, որքան Հայոց ազգային եկեղեցին և հայ եկեղեցականը: Հաւատարիմ իր համոզումին թէ Հայն ու իր եկեղեցին մի են և անբաժան՝ նա պաշտպանում էր Հայոց պատմական եկեղեցին, հայոց ազգը պաշտպանելու գիտակցութեամբ և ծառայում էր հայութեան՝ եկեղեցուն ծառայելու ներքին համոզումով: Տիպար հայ-քրիստոնեան էր իր սքեմին տակ և գնում էր իր անունը խառնելու այն երախտաւոր եկեղեցականների շարքին, որ անցեալ դարերի մէջ պաշտպանեցին Հայոց եկեղեցին ու ժողովուրդը անձնուիրաբար և անդուլ: Նրանք, որ մտերիմ ու մերձ էին իր անձին ու գործին, անշուշտ չեն դանդաղիր վեր հանել նրա դերը երուսաղէմի բարեկարգութեան գործի մէջ ինչպէս և բնութագրել մարդն ու քրիստոնեան նրա անձի մէջ: Յուսով եմ նաեւ, որ Դուրեան մատենադարանի շարքի մէջ երուսաղէմը լոյս կ'ընծայէ հանգուցեալ Պատրիարքի գրութիւնները, որ լոյս տեսած են Սիւնի մէջ: Ինձ համար իր գործի մէջ ամենից գնահատելի կողմն եղած է իր հոգածութիւնը հայոց յեղուի մասին և հայ բնասիրութեան: Ինքն ունէր խնամուած հայերէն և նոյն խնամքով կը խմբագրէր Սիւնի յօդուածները. իր օրով Սիւնը դարձաւ շատ արժեքաւոր պարբերական: Վանքին ձեռագիրների ցուցակագրութեան աշխատանքը, որ իր օրով սկսաւ և Դուրե-

ան մրցանակի արդիւնքները, որ իր ժամանակ երեան եկան, Դուրեան մատենադարանը, որ մեծ ապագայ ունի եթէ նոյն խնամքին արժանանայ, որ կը վայելէր իր կողմէն — անվիճելի ապացոյց են իր բանասիրական հոգածութեան:

Յաւալի էր Թորգոմ Պատրիարքի մահը և ապաժաման. բայց ամէնքս մահկանացու ենք: Կրկնակի ցաւալի կը լինի մեր կորուստը, եթէ այն ոգին, որով աշխատեցին ու գործեցին վարպետն ու աշակերտը — Դուրեան և Գուշակեան — իր շարունակողը չունենայ նրանց մահից յետոյ: Երուսաղէմը միակ ազգային կեդրոնն է, որ իր նիւթական միջոցներով կարող է բարոյական մեծ դրամագլուխ ամբարել և դառնալ մեծ զօրավիգ հայ ազգայնութեան արտասահմանի մէջ: Դուրեան սկսեց, Գուշակեան շարունակեց պատուով և աճեցուց, պէտք է, որ յաջորդը աւելի մեծ արդիւնքի հասնել կարենայ:

Նախորդների աշխատանքը նախորդած է ուղին, պէտք է աւելի հեռուն գնալ միշտ նոյն ուղղութեամբ, որ ազգին հաւանութեան արժանացած է, ինչպէս ցոյց տուաւ Դուրեանի յորելուսնը և Գուշակեանի մահը: Հասցնել նոր, անձնուէր, գիտապէս պատրաստուած ուժեր. հասնիլ սիրուքի հոգևոր կարիքներին. ամուր հիմքերի վրայ գնել հայոց բանասիրութեան մշակումն ու զարգացումը — ահա երեք մեծ գործեր, որ սպասում են նոր Պատրիարքից իրենց շարունակութիւնը: Յայտնի է թէ ինչ անուան ունեցած է երուսաղէմն ու իր պարաքը վերջին դարի ընթացքին. այդ ցաւալի համբաւը մոռցընել տուին Դուրեան և Գուշակեան. անշուշտ նպաստեցին և պարագաները, Թուրքական իշխանութեան վերացումը: Պարագաները նոյն են, պէտք է այնպէս տանել, որ երուսաղէմի բարի համբաւը գնալով աւելի տարածուի և Ս. Յակոբեանց վանքը դառնայ պահպան հայոց ազգայնութեան և մշակոյթի:

Խորէն, որ ան յիշուի, այսուհետեւ, ի շարս մեր հրանելի հայրապետներուն:

Սուրբին, Մեսրոպի աշակերտներէն մէկուն հոգին էր որ անոր մէջ այցելութեան եկեր էր մեզի: